

od Trebiže po Adrii
 tam kde Dráva se Savinou
 jediné jest jejich vinou!
 V Kranjsku kněz, to shetman jesti
 mateřštinou jenž lid pěstí!
 K slzám byl tu mnohý dojat

a tu teprv cítil v hrudi,
 co se v každém Čechu budi
 v každém věrném Slovanu!
 Ba tu mohl každý znáti
 vlast jak dlužno milovati
 Kranjský ráj — a bratry Své!
 MUDr. Emanuel Semerád.

L I S T E K.

Pregovori, prilike in reki. Nabral *Fran Kocbek*. V Ljubljani 1887. Izdal in založil *Anton Trstenjak*. Natisnila Klein & Kovač. M. 8°. Str. 95. Cena 50 novč., s poštnino vred 55 novč.

Da je narodno blago v najširšem pomenu besede najdragocenejši duševni zaklad, v kojem se zrcale vse narodove vrline in napake, v obče vsa individualnost narodova, to je jasno in ně treba še posebe poudarjati. Za ves narodni, recimo *moderni* razvoj ně nič važnejšega, nego ravno preiskati in spoznati vse narodne strani, kajti ako se hoče narod uspešno razvijati v svojih posebnostih, v svojem značaju, morajo ravno te narodne strani biti steber vseh institucij, ki si jih ustanavlja narod za svoje potrebe. Narodni pregovori, ki so samó mali del narodnega blaga, so takorekoč sad bogatih izkušenj, v kojih je vzrasel ter se v njih odgojil narod; oni so spoznanje resnic, do kojih je prišel narod v svojem vsakdanjem umovanji, v takozvanem praktičnem življenji. Ker so torej narodni pregovori neka šola modrosti, ki nas uči, kako je kratko in jedernato izražati splošne resnice, da delujo tem siloviteje, in ker so vzeti iz bogote mečte, zato se nam razodevajo v bujnih alegorijah, ki so ravno značajna osebitost vseh narodnih pregovorov. Iz tega vidimo, kolike imenitosti so pregovori in kako je želeťi, da jih zbiramo in podamo zbrane vsemu narodu, zlasti mladini, da se učí iz njih narodni modrosti.

Delujoča moč narodnih pregovorov ne da se nikakor tajiti. Govornik jih upotrebljuje o vsaki le mogoči priliki, kadar hoče poseben vtisek napraviti na svoje poslušalce ter jih tako s tajinstveno močjo, ki je skrita v njih, hoče uveriti in okrepiti v kaki resnici. In to doseza i zlahka, saj je ravno v pregovorih razlita vsa mečta, in ker ravno delujo najlože na mečto, zato je i naravno, da govornik ž njimi pridobiva, očaruje in osvaja si srca poslušalcev. Drugi upotrebljuje pregovore v kritikah in polemikah, v kojih, kadar ně moči podpreti kake resnice z novimi dokazili, sezajo radi po pregovorih, ki so uže sankcionovali take resnice. Še češče slišimo pregovore v vsakdanjih pogovorih, v kojih se skuša narod. V tem tekmovanji bistrumja zmaguje tisti, ki zna več pregovorov, in to je tisti, kdor natančneje poznaje resnice, do kojih je prišla vsakdanja izkušnja.

Predaleč bi zašli, ako bi hoteli obsirneje govoriti o pregovorih v obče, kajti nam je izveščati samó o zbirki pregovorov, ki je prva izšla v Slovincih, ter nam je izreči o nji svojo nepristransko sodbo.

Odkar so i Slovenci spoznali važnost tradicionalne književnosti po bogatih in ne dosežnih zbirkah Vuka Štefanovića Karadžića, nabirali so pri nas razumniki narodno blago brez zistema ter je razglašali v perijodičnih časnikih. Le malokdo, kakor n. pr. Matija Kračmanov, potrudil se je toliko in tudi toliko žrtvoval, da bi nam podal celo zbirko. Slovenski pregovori so tedaj raztreseni po raznih časnikih slovenskih. Zdaj je prišel čas, da nam zbere vse te pregovore pridna roka, mnogokaj doda in kritično uredí. In to je

storil g. *Fran Kocbek*, učitelj, ki bi mnogoteremu Slovincu mogel biti v tem pogledu za vzgled pridnega in koristnega delovanja. Storil je to z obema pomagačema gg. *Andrejem Fekonjo* in *Antonom Trstenjakom*, kojih poslednja dva sta skrbela za kritično uredbo. Nė nam namen nadzorovati, ali so v tej zbirki vsi slovenski pregovori. To zahtevanje bilo bi preveliko, ker posamičnemu človeku vendar nė moči zbrati vsega. V ta namen je treba vzajemnega delovanja, in do tega še Slovenci nėsmo prišli; a morda bodemo zdaj, ko nas poziva g. dr. Karol Štrekelj, bolj vzajemno in sistematično postopali. S te strani torej nė treba soditi zbirke, dasi nam je priznati, da je nabiratelj popolnoma rešil svojo nalogo podavši nam zbirko, ki zadoščuje za vse potrebe. Soditi nam jo je z druge strani: kako jo je namreč urednik uredil.

Že v početku smo rekli, da se v narodnem blagu, ker se v njem izraža ves značaj, zrcale vse duševne vrline in napake narodove. Toda že zdaj moramo poudarjati, da te napake spadajo v čisto drugo vrsto nego to, kar izraža beseda napaka v navadnem pomenu. Krivico bi delali narodu, govoreči o nekih narodnih napakah, ki bi bile njegovo svojstvo. Te napake neso nič drugega, nego — rekli bi — neka vrsta razposajenosti, v kojih se giblje narod, takorekoč neopazovan v svojih prostih govorih, dobro vedoč, da se ta razposajenost ravno ne spodobi, ali ker vzbuja mnogo smeha in veselosti, poslužuje se je v zabavo. Nabiratelj prve zbirke slovenskih pregovorov izbral je v tem pogledu samo jedno stran, in sicer vrline, v čemer mu mora vsakternik pritrditi. Vsakdanje življenje je takovo, da se poleg lepega nahaja i mnogo nelepega, in nikdor nas nė toliko radoveden, da bi zahteval, naj bi nam nabiratelj podal i nelepe stvari, rekši v strašilni vzgled, saj brez te metode narodnega šolanja tudi lahko izhajamo. In zato pozdravljamo Kocbekovo zbirko od vsega srca, ker se nam predočuje v nji narod, kako se pogovarja ter modruje samo o lepih rečeh: doma, z otroki, na polji, v crkvi, krčmi, pri delu, v veseli družbi, sploh o vsaki priliki, tako da se vidimo predstavljene v Stritarjevo deveto deželo, v koji prebivajo sami modri, izkušeni in vzorni ljudje. Naglašati moramo in mi smo do cela uverjeni, da iz takozvanih »nemoralnih« izrazov narodovih ne smemo nikoli sklepati na to, da bi nam to bilo kako merilo občnega nemoralnega stanja v narodu. I prosti seljak ve dobro, kaj je lepo, kaj grdo, kaj nespodobno; v odlični družbi varuje se vedno nespodobnosti. Takšen kmet nam je predöčen v Kocbekovi zbirki slovenskih pregovorov, in zato sodimo, da ne bode nikomur žal, da ne nahaja v nji izrazov, ki jih čuje kde na ulici ali na samem od pojedincev, in takozvani kulturni raziskovalec ali folklorist tudi rad zapušča to polje, ker nahaja drugod dosti gradiva za merilo narodne individualnosti.

Zanimiveje in jedino odločevalno za sodbo zbirke mora nam biti to, kako je zbirka urejena. V tem pogledu izbral si je urednik lahko dvojno polje: moral je biti ali samo zvest zapisovatelj pregovorov, kakor jih je slišati v narodu, kar sicer nė tako lahko, kakor marsikdo misli, toda kot zapisovatelj, ako bi vse verno zabeležil in nam to podal tako, kakor je sam našel, ne bi imel daljne odgovornosti, in odgovoren bi bil za vse — narod. Bilo pa je i mogoče, da se urednik postavi na višje stališče. V prvem pogledu bi imeli pregovori zgodovinsko vrednost in bi dobro došli jezikoslovcem, koji radi opazuje oblike in zlog, zlasti pa vpliv tujih jezikov na naš jezik. Toda urednik jim nė priskrbel tega vsakdanjega užitka! In čemu tudi? Imamo že toliko takega gradiva za izučevanje, da res nė potrebuo, da bi se urednik bil držal i te tradicije. Verujmo, da nihče ne dela rad napak in da so vsakemu človeku na sramoto. Verujmo pa tudi, da bi se i prosti narod, ako bi se v tem oziru bolj zavedal, rad izogibal vseh jezikovnih napak in bi govoril dovršeneje. Zato hvalimo urednika, da se je postavil na višje stališče, da je kot učitelj in poznavatelj narodnega in književnega govora vse popravil po pravilih knji-

ževne slovenščine ter nam s tem podal pregovore v obliki, do koje bi se morali razviti sami, ko bi, kakor smo rekli, bilo v narodu večje zavednosti v tem pogledu. To drugo polje urejevanja izbral si je urednik, in nam je samo dolžnost, nadzorovati ga, je li ta namen dosegel in ali je pravo ravnal.

Ne smemo misliti, da je Bog vedi kaka razlika med prvo in drugo vrstjo urejevanja. Nekoliko vzgledov naj nam pojasni to razmerje.

Često se je uže poudarjalo, da slovenski pisatelji ne rabijo pravilno enklitik. Kdor bi hotel pisati v tem oziru po narodnem načinu, ne pogodil bi pravega, zato je i urednik pregovorov prav storil, da je popravil te nedostatnosti. Po narodno je zasukan pregovor: »Ako ga ne morem doiti, se moreva vsaj srečati« (pravo: . . . moreva se . . .); »Bi šla baba v Rim, pa nima s čim« (pravo: Šla bi baba . . .). Takih vzgledov bi naveli lahko jako dosti, ali naj zadostujeta navedena, ker nam je pogledati i druge strani zbirke.

V narodnem govoru čujemo že dostikrat pridevnike namestu samostalnikov, n. pr. v naslednjih slučajih, v kojih vidimo vpliv nemškega jezika na slovenščino: »Komur Bog, temu vsi *sveti*« (pravo: *svetniki*); »Norec vrže v vodo kamen, katerega ne more deset *modrih*« (pravo: *modrecev*) izvleči«; »*Pošten* se s *poštenim* družī« (pravo: *poštenjak* se s *poštenjakom* družī); »*Grešni* *grešnemu*« (pravo: *grešnik* *grešniku*) služi«; »Bogu *po-sojuje*, kdor *ubogemu*« (pravo: *ubožcu*) kaj podeljuje«; »*Kar mladi* ne vedo, *stari* povedo«; (pravo: *Česar mladi, starci* . . .). Vse to je zelo zanimivo, ali ker je to že vse pobe-leženo in mi to stran jezika že poznamo in ker se to ne sme posnemati, odobravamo, da je zbirka, ki je v prvi vrsti namenjena mladini v učenje, očiščena v tem pogledu.

Nikder pa se slovenski zlog nē navzel toliko tujščine, kakor ravno tam, kder se je Slovincu posluževati aktivnih stavkov. Nemško pasivno izražanje je kar poplavilo slovenski zlog, ki je tega radi izgubil mnogo konkretnosti. Navadno govorimo n. pr. »Kdor ima perje, ta se mora skubiti.« Brez dvojbe je ta stavek narejeu po nemškem duhu, in mi se strinjamo popolnoma z urednikom, ki je ta pregovor zasukal po slovenskem načinu »Kdor ima perje, tega skubi.« Tako izražanje podaje slovenskemu jeziku neko svežost in plastično živost. Še nekaj primerov: »*Prijatelj se spozna* v nadlogi, zlato pa v ognju« (pravo: *Prijatelja spoznaš* v nadlogi . . .); »*Ne je se* vsaka ptica, katera leti« (pravo: *Ne jemo* vsake ptice . . .); »*Več* ko je lažnikov, lože se *zve* resnica« (pravo: . . . lože *zveš* resnico). Takih primerov naveli bi lahko legijo; te smo naveli samo zato, da opozorimo pisatelje, kako jim je biti opreznim, in kako naj to stvar malo premisle, da nam ne bodo odveč kvarili zloga. Vsak dan čitamo take stavke v časnikih in vendar, kako lahko bi se jih izogibali pisatelji, ko bi se le potrudili misliti bolj pō slovenskem.

Nekojih nemških besed se je težko izogibati. Preveč so se udomačile in nē nam biti brez njih. Ne moremo jih zato tudi zlehka izkoreniniti; pa nič zato, saj krepost jezika ne biva samo v besedah, no i v duhu. Zatiravati nam je tiste tujke, brez kojih lahko izhajamo. Kako naj bi n. pr. v pregovoru: »Šenk je umrl, zastoj ga je pokopal« zamenili tujko »šenk« z lepo slovensko? Ta posel nē lehek, kajti tu mora človeški razum nekaj ustvariti, kar popolnoma ustreza narodnemu mišljenju. Kakor vidimo iz Kocbekove zbirke, zasukal je urednik ta pregovor po neki narodni inačici tako-le: »Daj je umrl, a nedaj ga je pokopal«, in menimo, da je pravo pogodil.

V našem jeziku je oblika na *-ijo* n. pr. bogatija, kmetija, ki pa nē slovenska. Te oblike se nam je ogibati, kolikor mogoče. Narodni pregovor slove: »Bogatec je toliko zadovoljen svojoj bogatijo, kolikor siromak z beračijo.« Ta pregovor daje se lepše izraziti tako: »Bogatec je toliko zadovoljen svojim bogastvom, kolikor siromak z beraštvom,« i res, ta pregovor je i tako popravljen v Kocbekovi zbirki (To je že res; toda tako popravljeni pregovor izgubi *stik* in ž njim nekoliko lepote svoje. Ured.).

Značajno svojstvo narodnih pregovorov je to, da so zloženi v lepem ritmu. Pri njihovem izgovarjanju zapaziš takoj, da teko kakor bi tekel bister potok. Vse je pravilno in vsaka beseda ima določeno mesto v stavku; razpostaviš je li inace, ostane še lahko zmisel, ali pregovor je trd, ker si mu vzel ritem. V tem pogledu je torej bilo uredniku strogo paziti, da ne žalil ritma, in vsa zbirka kaže, da je urednik ravnal vestno in previdno. — Drugo svojstvo narodnih pregovorov je to, da se često v njih nahaja leoninska rima. Tako n. pr. nahajamo v zbirki pregovore z leoninsko rimo:

»Kdor se enkrat zlagá, več se mu vera ne dá;« ali

»Jaz z okom, on skokom.«

V tem pogledu bilo je uredniku biti konservativnemu in ne mu bilo dovoljeno prenehati oblik, dasi takšnih ne pozna književna slovensčina, kakršne so včasih v pregovorih. Vsakdo ve, da glagol »zlagati se« spregamo inace, toda radi rime ne zavreči narodove slovnice. Še značajnejši v tem oziru je naslednji pregovor:

»Kdor se ženi, ima žago in malin, potle pa vsega po malin,«

(t. j. po malem). Vemo, da se po nekotih krajih slovenskih čuje *n* namesto *m* na konci besede, in to posebnost je moral urednik v zbirki pridržati zaradi omejenih razlogov.

Preveč bi nam naraslo izvestje, ko bi hoteli vse navesti, kar smo zapazili v zbirki. Hoteli smo samo pokazati, da je zbirka vestno urejena, da je trudapolno nabiranje in urejevanje vse hvale vredno in da vsakemu Slovencu dobro dojde v pouk in zabavo. Na podlagi te zbirke bode mogoče učenjakom še nadalje preiskovati narodove nazore o veri, domovini, prijateljstvu, ljubezni, sovrastvu itd., sploh o vsem njegovem djanni in nehanji, o njegovem mišljenju in početju in zato zasluži, da jo priporočamo najtopleje, ter se nadajamo, da bode slovensko občinstvo z obilnim naročevanjem odlikovalo nabiratelja in odškodovalo izdatelja in založnika, da ne bodeta imela poleg truda še gmotne izgube. Naj torej še samo pristavimo, da se zbirka dobiva in naročuje pri Antonu Trstenjaku, pisatelji v Ljubljani.

R.

Pravna terminologija. Dne 9. in 10. septembra t. l. zbralo se je v poljskem mestu Krakovu k sijajnemu kongresu okoli štiristo poljskih pravnikov. Iz ruske, nemške in naše države so prihтели vkupe, da se posvetujejo o važnih pravniskih in narodno-gospodarskih vprašanjih. Tvarina, katero jim je bilo obdelovati, bila je čuda obširna. Nas je zanimala najbolj razprava dra. Balcerja »o potrebi slovarja, ki bi določil poljsko pravno terminologijo.« Njegovi predlogi so se vzprejeli brez ugovora in dodatka.

Nehoté smo se o tej priliki spomnili svojih razmer. Ne moremo se v kulturnem razvitku primerjati s Poljaki, ki nas tolikanj presežajo po številu in imovitosti. Tudi na takov praven slovar, kakor si ga gotovo osnujejo oni, mi niti še ne moremo misliti. Ali nekoliko več dela na tem zapuščenem pravnem polju bi menda vendar utrpeli. Naše razmere v tem oziru so v resnici žalostne. Po vseh zastopih, po časopisji, pred oblastvi zahtevamo, naj nam uradujejo slovenski — sami pa ne storimo kar nič v razvoj pravne terminologije. Skoro vsak sodnik ima svoje tehnične izraze. Da imamo »sode«, »sodišča« in »sodnije«, da pravi ta »original«, oni »prvopis« in zopet drugi »prvnik« — in na stotine bi našli tacih nedoslednostij — to nas še ne bi motilo, da ne bi naši sodniški obrazci kar ne mrgoleli huje skvarjenih in spakedranih novotarij. In to vse le zato, ker prepuščamo, da nam praktično delo prehiteva teoretični razvitek, ker nam ustvarjajo pravni jezik ljudje, ki se po teoretičnih izpitih razpršé po uradih ter brez sistematičnega jezikovnega in velikokrati tudi pravnega znanja pri največjem trudu ostanejo le — začétniki.